

Specialiștii și nespecialiștii

Premiul Europa pentru teatru este o distincție „inventată” în 1986, în fervoarea pregătirilor de transformare a bătrânului continent (oare cum ar trebui să i se spună Asiei, care e, din multe puncte de vedere, și mai bătrână?) într-o entitate unitară. Inițiativa creării premiului a avut-o comitetul director al unui festival de arte (muzică, film, teatru) care se desfășoară anual la Taormina, în Sicilia, și care se cheamă chiar Taormina Arte. Cu binecuvântarea Comisiei Europene și cu sprijinul altor organisme cu ambiții și ambitus continentale – Uniunea Teatrelor din Europa, Convenția Teatrală Europeană, Asociația Internațională a Criticilor de Teatru, Institutul de Teatru Mediteranean, Festivalul de la Avignon –, Premiul Europa a devenit, la rândul lui, o adevărată instituție, cu buget autonom (numai valoarea în sine a distincției se ridică la 60 000 de euro) și cu o instituție-anexă: Premiul Europa pentru Noi realități teatrale (și el, în valoare de 20.000 de euro). Ajuns anul acesta la a VII-a ediție (cronologia e oarecum misterioasă), Premiul Europa – ai cărui precedenți laureați sunt Ariane Mnouchkine și al său Théâtre du Soleil, Peter Brook, Giorgio Strehler, Heiner Müller, Robert Wilson și Luca Ronconi – a revenit Pinei Bausch, celebra întemeietoare a Teatrului de dans (Tanztheater) din Wuppertal și ilustră reprezentantă a speciei căreia îi este, în bună măsură, creatoare: teatrul-dans.

Festivitățile desfășurate la începutul lunii mai în micul oraș sicilian (care nici nu figurează pe hărțile uzuale) au fost întrucâtva tulburate de războiul din Kosovo; avioanele care întârziu, obligate să ajungă la Catania, capitala provinciei unde se află Taormina, după îndelungi ocoluri au provocat, de pildă, diminuarea numărului de participanți la colocviul intitulat „Sciere/reprezentare”, organizat de juriul Premiului Europa (printre jurați, Jack Lang, ex-ministrul francez al Culturii, Georges Banu, președintele A.I.C.T., Bernard Favre d'Arcier, directorul

Festivalului de la Avignon, José Monleón, directorul IITM, Michael Billington, criticul dramatic al ziarului londonez „The Guardian”). Oare din această cauză să se fi transformat colocviul – al cărui rost mi-a rămas, în context, cu totul de neînțeles – într-un soi de ședință conformă tipicului atât de cunoscut (vai!) de pe plaiurile mioritice? Am asistat, adică, la o sumă de monologuri paralele debitate de dramaturgi (mai ales est-europeni) care se plâneau că nu sunt jucați sau că, dacă sunt jucați, nu iau destui bani și, respectiv, de practicieni ai scenei (majoritatea, vest-europeni) care încercau, într-un limbaj remarcabil de abstract, să ne emoționeze cu frământările lor legate de diferența dintre mise en scène și mise en espace. În ce constă această diferență, mărturisesc, nu am priceput. E drept, nu am asistat la exemplificarea oferită ulterior (cu **Ficțiune de iarnă/Fiction d'hiver** de Noëlle Renaude, regia: Robert Cantarella, „mise en espace realizată de Théâtre Ouvert”, ca să citez programul), dar persoane în a căror opinie am încredere m-au asigurat că n-am pierdut nimic: „spectacolul” consta din citirea textului... nu însă de pe hârtie, ci de pe niște ecrane video spânzurate în diverse puncte ale scenei – adică piesa era „pusă” nu „în scenă”, ci „în spațiu”! Desigur, constatarea că exercițiile de admirație a propriului ombilic nu constituie un sport național poate fi întrucâtva consolatoare...

Tot necazurile aviatice au micșorat (nu mult însă) și cantitatea de vorbitori care aveau să ne poarte „Pe urmele Pinei”. Așa au numit organizatorii ampla sesiune dedicată premiantei europene din acest an. Critici, regizori, colegi coregrafi și dansatori, membri ai trupei de la Wuppertal au încercat, vreme de o dimineață și două după-amieze (!), să ne înfățișeze, din cât mai variate perspective, personalitatea și creația Pinei Bausch. Asta era, desigur, intenția. De fapt, ca de obicei, criticii au făcut abuz de sintagme hiperelaborate și goale, iar artiștii au vorbit enorm despre ei înșiși, pomenind-o doar în treacăt, mai ales prin exclamații și

onomatopее agrementate când și când cu suspine, pe sărbătorită, pe care ai fi zis uneori că o comemorează... A făcut excepție discursul Leonettei Bentivoglio, colaboratoare a lui Fellini la filmul **E la nave va**, unde Pina Bausch a jucat rolul principesei oarbe. Am revăzut filmul, în sala aproape pustie a Palatului Congreselor din Taormina... Am descoperit, din nou, ciudatul sentiment de liniște interioară pe care ți-l dă contactul cu o capodoperă. Pur și simplu, ți-e bine.

Tot așa mi-a fost urmărind, în proiecție de film, celebrul **Café Müller**, spectacol creat de Pina Bausch la Wuppertal în 1985, mostră perfectă de teatru-dans, cu momente de intensitate emoțională aproape insuportabilă; și nu mi-a fost rău nici privind filmul intitulat **Repetiție generală** și realizat de Werner Schroeter (cineast proeminent al „noului val” german, și el prezent la Taormina – un bărbat arătos, având ceva din Aramis al lui Dumas) la ediția 1980 a Teatrului Națiunilor, de la Nancy: secvențelor impresionante din repetițiile și spectacolele Pinei Bausch li se alăturau imaginile (ultimele, pare-se) uluitorului balerin japonez Kazuo Oono, atunci aproape octogenar, dansând încă, într-un travesti nu doar deloc dizgrațios, dar emanând o gingășie, o puritate și o disperare care, fără să vrei, îți umpleau ochii de lacrimi. De altfel, filmele cu și despre Pina Bausch au suplini în mare măsură neinspirata concepere a colocviilor, izbutind să dea cât de cât privitorului o idee despre meritele premiantei. Secțiunea „Pina” a fost încununată de prezența în carne și oase a artistei la o întâlnire cu „publicul” – de fapt, un fel de conferință de presă, de la care presa a plecat (chiar și în timpul discuției) cu grimase foarte dezamăgite, când nu scandalizate. Pina Bausch, îmbrăcată în negru (numai așa am văzut-o, în cele două zile pe care le-a petrecut la Taormina), cu părul împletit strâns la spate, vorbește (în engleză, ca să ușureze înțelegerea) cu o voce joasă, profundă, dar aproape insonoră, dând

impresia că răspunde amănunțit la întrebările – unele, foarte „personale” – venite din sală; de fapt, păstrează în permanență o rezervă desăvârșită, nespunând, practic, nimic despre ea, menținându-se grațios în generalități oricând valabile. Are un aer de școlăriță încăpățanată, ochii albaștri privesc cu timiditate și în același timp cu sarcasm, zâmbetul, nelipsit, e oriental-enigmatic. Cu aceeași privire și cu același zâmbet o întâlnisem, înainte de conferință, la subsolul clădirii, unde fotografiile ei (superbe – autor: Maarten Vanden Abeele) împodobeau pereții unei săli pe unde se trecea spre dependențele sanitare (care, în Sicilia, nu sunt tocmai sanitare); stătea acolo, fuma și-și muta ochii de la imaginile ei la oamenii care coborau grăbiți, cu „treburi”, unii trecând pe lângă ea fără să o recunoască; părea, concomitent, amuzată și îngândurată.

Se regăsesc aceste stări în acea **Small Collection** care a ilustrat, în seara înmânării premiului, arta coregrafic-regizorală a Pinei Bausch. Cerându-și scuze că nu a pregătit o piesă specială pentru ocazie, ne-a invitat să-i urmărim trupa (alcătuită, în prezent, din dansatori de felurite naționalități) în „colecția” de bucăți dansate-jucate pe muzici foarte diverse; printre acestea, un cântec de „inimă albastră” cu Romica Puceanu și „Orchestra Florea Cloacă”, precum zice programul (a se citi, firește, Florea Cioacă). Prin fața noastră fulgeră mici tristeți, melancolii amăru, contrapunctate aproape brutal de o ironie când mai dulce, când urzicătoare. Nu e nimic care să-ți dea sentimentul extraordinarului, dar totul îți dă intuiția artei adevărate, practică cu siguranță și simplitate. E limpede, chiar și pentru răuvoitori, că Pina Bausch își merită premiul.

Nu mai puțin își merită distincția binecunoscută, de-acum, echipă de la Royal Court Theatre, condusă de Stephen Daldry (director) și Ian Rickson (director artistic), ambii, de meserie regizori. Motivația oficială vorbește despre promovarea sistematică a dramaturgiei britanice contemporane și despre impunerea acestui frumos exemplu pe plan european, multe alte țări preluând modelul. Neoficial, te convinge (și chiar te entuziasmează) discuția „de prezentare”, moderată de Michael Billington și la care participă vreo doisprezece oameni: conducători ai feluritelor departamente ale teatrului (regizori și „secretari literari”, în majoritate), dramaturgi lansați de RC, critici teatrali. Toți sunt excelenți profe-

sioniști, toți știu să vorbească limpede (chiar dacă pasionat sau, dimpotrivă, cu umor) atât despre atribuțiile lor precise, cât și despre politica și structura globală a teatrului. La rândul lui, moderatorul știe să pună întrebări inteligente care obligă la răspunsuri inteligente. Un desăvârșit exemplu, într-adevăr. O mică problemă apare doar – ca de obicei – când teoria trebuie să se verifice în practică. Seara ni se oferă un spectacol cu una dintre cele mai noi și, totodată, mai prețuite piese din repertoriul RCT: **Stăvilarul (The Weir)** de Conor McPherson (debutant cu acest text), în regia lui Ian Rickson și scenografia lui Rae Smith. Un spectacol impecabil jucat (ca mai toate spectacolele englezești), de acuratețe vizuală (decor, lumini etc. îngrijite și expresive), dar... Piesa e o înșurire de narațiuni ce se învârtesc în jurul superstițiilor irlandeze și al poveștilor cu stafii pe care autorul (după cum mărturisește în program) le-a auzit în copilărie, pe când își petrecea vacanțele la bunici, în Irlanda. O colecție de anecdote hazos-sumbre și câteva „stări” – iată la ce se rezumă ceea ce-ți transmite spectacolul. Te întrebi dacă nu cumva, obligat de renumele pe care și l-a creat, RCT nu funcționează, uneori măcar, ca un fel de

uzină care produce doar de dragul de a produce. Desigur, poate fi și o percepție greșită a mea.

Laureatul de anul trecut al premiului pentru Noi realități teatrale, elvețianul Christoph Marthaler, și-a onorat acum din nou distincția cu o montare produsă la Deutsches Schauspielhaus din Hamburg și jucată la Teatrul „Vittorio Emanuele” din Messina – o clădire barocă, reamenajată în interior, printre altele, cu un plafon fantastic, pictat de Renato Guttuso: sirene, nimfe și tritoni bălăcindu-se

în mare. Culorile, neverosimile (albastru electric, portocaliu strălucitor), îți atrag fără greș privirile, așa încât realizatorii, foarte înțelepți, fac pictura „să joace” în spectacol, luminând-o puternic în câteva momente. Spectacolul se numește **Specialiștii** și are ca subtitlu: „un ceai dansant pentru supraviețuire”. Scenariul, conceput de regizor, înșăilează, pe o

tramă minimă (un grup de oameni zboară cu avionul), fragmente de dialog și monologuri din jargonul profesional al unor categorii extrem de diferite: piloți, medici, ingineri, economiști, politicieni etc. (nu lipsește nici ideologia, ilustrată de citate din „Capitalul” și „Mein Kampf”). Textele (proiectate, în traducere, pe niște panouri fixate la arlechini) au însă prea mică importanță; miezul desfășurării scenice îl constituie observarea acută și comentarea ironică a ticurilor, fixațiilor, clișeele de comportament etc. proprii „specialiștilor” din fiecare domeniu vizitat. Aici, fantezia lui Marthaler se dovedește inepuizabilă – ca, de altfel, și maliția lui. O echipă perfect antrenată (deși unii componenți sunt bine trecuți de prima tinerețe) „recită”, cântă și dansează cu egală dexteritate; performanța gimnastică îți taie uneori respirația. Și, nu știu cum, spectacolul îți dă, în clipe scurte, explicația sintetică a ceea ce înseamnă, măcar în teatru, post-modernismul.

Deși puține, zilele petrecute la Taormina au fost foarte dense în experiențe culturale. Constatarea se referă însă, aproape exclusiv, la oamenii de teatru prezenți acolo și care alcătuiesc deja, fără reglementări exprese, o Europă perfect

Pina Bausch într-unul din spectacolele care i-au adus Premiul Europa

unită. Între timp, pe străduțele în pantă ale Taorminei miile de turiști în pantaloni scurți își cărau liniștiți aparatele de fotografiat și rucsacurile burdușite, iar bătrânii localnici își fumau netulburată pipele, așezați pe bordurile de piatră din jurul bisericilor. M-am simțit, la un moment dat, ca un... specialist.

Alice Georgescu